

ISSN: 2181-4031

DOI Journal 10.56017/2181-4031

JOFS

6-CON

ИЮНЬ, 2023

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

Journal of Fundamental Studies

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

IMFAKTOR
PAGES

ISSN: 2181-4031
DOI Journal 10.56017/2181-4031

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

I-ЖИЛД, 6-СОН

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-I, НОМЕР-6

JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

VOLUME-I, ISSUE-6

ТОШКЕНТ – 2023

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

№ 6 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.56017/2181-4031-2023-6>

Бош муҳаррир:

Тураев Б. – фалсафа фанлари доктори, профессор

Масъул муҳаррир:

Расулова Д. – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент

Таҳририят аъзолари:

Кенжабаев А. – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

Расулова Д. – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент

Саттаров О. – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент

Исҳоқов М. – тарих фанлари доктори, профессор

Абдуҳалимов Б. – тарих фанлари доктори, профессор

Каримов Б. – тарих фанлари номзоди, доцент

Мадумаров Т. – юридик фанлар доктори, профессор

Қодиров Б. – юридик фанлар доктори, доцент

Қиличев Х. – юридик фанлари бўйича фалсафа доктори

Баҳодиров Р. – фалсафа фанлари доктори, профессор

Саифназаров И. – фалсафа фанлари доктори, профессор

Идиоров У. – сиёсий фанлар доктори, профессор

Абдуллаев Н. – сиёсий фанлар номзоди, доцент

Сатторов А. – сиёсий фанлар номзоди, доцент

Умаров А. – социология фанлари доктори, профессор

Матибаев Т. – социология фанлари доктори, профессор

Каюмов К. – социология фанлари бўйича фалсафа доктори

Мазкур фанлараро илмий-амалий журнал Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2022 йил 22 декабрь куни № 054837-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Саҳифаловчи\Page Maker\Верстка: Абдураҳмон Хасанов

Таҳририят манзили: <https://imfaktor.uz>, 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2/27-ўй.

Телефон номер: +99894-410 11 55, E-mail: tahririyat@imfaktor.uz

© IMFAKTOR Pages, 2023 йил.

© Муаллифлар жамоаси, 2023 йил.

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

Юридик фанлар

SMAILOVA Aynura Sag'idulla qizi

Jahon Iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8018722>

O‘ZBEKISTON TA’LIM TIZIMIDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING ZAMONAVIY MEKANIZMLARI

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada biz ta'lim sohasida korrupsiyani oldini olishga qaratilgan xalqaro standartlar, ularning tasnifi, O'zbekiston ta'lim muassasalaridagi korrupsiyani bartaraf etish bo'yicha qabul qilingan asosiy mexanizmlar, mazkur sohadagi asosiy kamchiliklar va kelajakda amalga oshirilishi belgilangan rejalarning kompleks tahlilini berib o'tamiz.

Kalit so'zlar: ta'lim sohasidagi korrupsiya, xalqaro standartlar, preventiv mexanizmlar.

СМАЙЛОВА Айнура Сагидулловна

Университет мировой экономики и дипломатии

магистрант

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ КОРРУПЦИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ УЗБЕКИСТАНА СОВРЕМЕННЫЕ МЕХАНИЗМЫ БОРЬБЫ

АННОТАЦИЯ

В данной статье мы проводим комплексный анализ международных стандартов, направленных на предотвращение коррупции в сфере образования, их классификацию, основные механизмы, принятые для ликвидации коррупции в образовательных учреждениях Узбекистана, основные недостатки в этой сфере и планы на будущее внедрение.

Ключевые слова: коррупция в образовании, международные стандарты, превентивные механизмы.

SMAILOVA Aynura Sagidulla's daughter

University of World Economy and diplomacy

undergraduates

AGAINST CORRUPTION IN THE EDUCATION SYSTEM OF UZBEKISTAN MODERN MECHANISMS OF STRUGGLE

ANNOTATION

In this article, we conduct a comprehensive analysis of international standards aimed at preventing corruption in education, their classification, the main mechanisms adopted to eliminate corruption in educational institutions of Uzbekistan, the main shortcomings in this area and plans for future implementation.

Key words: corruption in education, international standards, preventive mechanisms.

Ta'lim sohasidagi korrupsiya butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimining yaxlitligi va sifatiga putur yetkazadigan eng asosiy muammodir. Ushbu muammoga qarshi kurashish uchun korrupsiyaning oldini olish, ta'lim sohasida shaffoflik va javobgarlikni oshirishga qaratilgan bir qancha xalqaro standartlar va tashabbuslar ishlab chiqilgan. Ta'lim sohasidagi korrupsiyaning oldini olishga qaratilgan ba'zi asosiy xalqaro standartlar:

1. Birlashgan Millatlar Tashkilotining "Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi" (UNCAC): UNCAC korrupsiyaga qarshi global shartnoma bo'lib, u turli sohalarda, jumladan, ta'limda korrupsiyaning oldini olish uchun keng qamrovli asoslarni taqdim etadi. U a'zo davlatlarni korrupsiyaga qarshi samarali choralar ko'rishga, oshkoralikni ta'minlashga va ta'lim tizimlarida javobgarlik mexanizmlarini kuchaytirishga undaydi.

2. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti (YUNESKO) ning "Ta'lim sohasidagi kamsitishlarga qarshi konvensiyasi": Ushbu konvensiya sifatli ta'lim olishdan teng foydalanishni ta'minlash va ta'limda kamsitishning barcha shakllarini bartaraf etishga qaratilgan. Bu ta'lim siyosati va amaliyotida shaffoflik, tenglik va halollik muhimligini ta'kidlaydi.

3. Transparency Internationalning "Education Integrity Initiative": Transparency International global korrupsiyaga qarshi tashkiloti ta'lim sohasidagi korrupsiya xatarlarini bartaraf etish uchun Ta'lim Integrity Initiative dasturini ishga tushirdi. Tashabbus ta'lim muassasalari va tizimlarida halollik, hisobdorlik va shaffoflikni ta'minlashga qaratilgan.

4. Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkilotining (OECD) "Ta'lim Sohasida Korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha ko'rsatmalari": OECD ta'lim sohasida korrupsiyaning oldini olishda hukumatlarga yordam berish uchun ko'rsatmalar ishlab chiqdi. Yo'riqnomada ta'lim muassasalari va siyosatida boshqaruv, halollik va shaffoflikni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

5. Ta'lim bo'yicha global hamkorlik (GPE) "Korrupsiyaga qarshi siyosati": Rivojlanayotgan mamlakatlarda ta'limni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan GPE xalqaro tashkiloti korrupsiyaga qarshi siyosatni o'rnatdi. U ta'lim mablag'larini boshqarish va ulardan foydalanishda shaffoflik, hisobdorlik va halollikni ta'minlaydi.

6. Xalqaro Universitetlar Assotsiatsiyasi (IAU) "Oliy ta'limda axloqiy qadriyatlar va halollik tamoyillari bayoni": IAU universitetlarni o'z faoliyatida axloqiy qadriyatlar, halollik va shaffoflikni qo'llab-quvvatlashga undaydigan tamoyillar bayonini ishlab chiqdi. Unda oliy ta'limda akademik halollikni ta'minlash va korrupsiyaning oldini olish muhimligi ta'kidlangan.

Ushbu xalqaro standartlar mamlakatlar va ta'lim muassasalari uchun korrupsiyaga qarshi choralar ishlab chiqish va amalga oshirish, javobgarlik mexanizmlarini kuchaytirish, oshkoralikni ta'minlash hamda ta'lim tizimlarining yaxlitligini ta'minlash uchun asos yaratadi. Ushbu standartlarga rioya qilish orqali mamlakatlar adolatli, inklyuziv va korrupsiyadan xoli ta'lim sektorini yaratishga harakat qilishlari mumkin.

Ta'lim tizimidagi korrupsiya millatning ishonchini yo'qotishi, taraqqiyotga to'sqinlik qilishi undan ham eng yomoni yoshlar kelajagiga putur yetkazishi mumkin. Mazkur muammolarni o'z vaqtida anglab yetgan O'zbekiston hukumati ta'lim tizimida korrupsiyaga qarshi kurashishning bir qancha zamonaviy mexanizmlarini joriy qilib ulgurdi. Ushbu chora-tadbirlar shaffoflik, halollik va mas'uliyatni ta'minlash, shu bilan birga sifatli ta'lim uchun qulay muhitni yaratishga qaratilgan bo'lib, Xususan:

Qonunchilikdagi islohotlari.

Ta'lim sohasida korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslarini mustahkamlash bo'yicha qonunchilik islohotlari amalga oshirildi. 2017-yilda qabul qilingan "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun barcha darajadagi, jumladan, ta'lim sohasida ham korrupsiyaga qarshi kurashish uchun keng qamrovli huquqiy asos yaratadi. Unda aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish, davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlarni amalga oshirish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni o'z vaqtida aniqlash, ularga chek qo'yish.

Ularning oqibatlarini, ularga imkon beruvchi sabablar va shart-sharoitlarni bartaraf etish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etganlik uchun javobgarlikning muqarrarligi tamoyilini ta'minlash kabi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari belgilangan.

Bundan tashqari, 2018-yilda yangilangan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda ta'lim sohasida shaffoflik, adolatlilik va javobgarlik tamoyillariga alohida urg'u berilganligi bilan boshqa qonunlardan farqlanadi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasida korrupsiyaning oldini olish uchun bir qancha normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinishi mumkin. Jumladan: Ta'lim xodimlari uchun Axloq kodeksi, Xabar beruvchilarni himoya qilish to'g'risidagi Qonun, Oshkoralik va javobgarlik choralari, Nazorat organlarini kuchaytirish, Ta'lim halolligi siyosati, Ta'lim va xabardorlik dasturlari, Fuqarolik jamiyati va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik choralari kuchaytirish to'g'risidagi qonunlar.

Korrupsiyaga qarshi kurashuvchi organlar.

O'zbekiston ta'lim tizimida korrupsiyaga qarshi kurash bir qancha institutlarini qamrab oladi. Ta'lim sohasida korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha asosiy institutlar:

Bosh prokuratura: Bosh prokuratura ta'lim tizimida korrupsiyaga oid ishlarni tergov qilish va korrupsiyaga aloqador shaxslarni jinoiy javobgarlikka tortish uchun mas'uldir.

Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi: Korrupsiyaga qarshi kurash agentligi turli sohalarda, jumladan, ta'lim sohasida korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish bo'yicha ixtisoslashgan davlat organlaridan biri hisoblanadi. U tekshiruvlar olib boradi, profilaktika choralari amalga oshiradi va korrupsiya bilan bog'liq muammolar haqida xabardorlikni oshiradi.

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar hamda Maktabgacha ta'lim va maktab ta'limi vazirliklari: Ta'lim tizimida shaffoflik va yaxlitlikni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. U korrupsiyaning oldini olish bo'yicha siyosat va qoidalarni ishlab chiqadi, axloqiy xulq-atvorni targ'ib qiladi va korrupsiyaga oid murojaatlar bo'yicha ichki tekshiruvlar o'tkazadi.

Ichki nazorat va huquqiy nazorat boshqarmasi: Boshqarma vazirlik tizimida faoliyat yuritib, korrupsiya holatlarini aniqlash va oldini olish maqsadida ichki auditni o'tkazadi. U moliyaviy operatsiyalarning samaradorligi va samaradorligini baholaydi, qoidabuzarliklarni aniqlaydi va tuzatish choralari ko'radi.

Qabul qilish jarayonlaridagi shaffoflik.

Ta'lim sohasida korrupsiyaga moyil bo'lgan sohalardan biri bu qabul jarayonidir. Buni bartaraf etish uchun O'zbekistonda shaffoflik va ochiqlikka asoslangan qabul tizimlari joriy qilingan. Endilikda oliy o'quv yurtlari va kollejlarda markazlashgan kirish imtihonlari qo'llanilib, barcha abituriyentlar uchun teng imkoniyatlar ta'minlanadi va poraxo'rlik yoki qarindosh-urug'chilik ta'siri kamayganini ko'rishimiz mumkin. Ushbu imtihonlar natijalarida oshkoralikni mustahkamlab, korrupsiyaga yo'l qo'ymaslik uchun jamoatchilikka o'z vaqtida e'lon qilinadi.

Mazkur jarayonlarni takomillashtirish maqsadida quyidagilarni bir sidra ko'rib chiqish maqsadga muvofiq.

Aniq ko'rsatmalar - ta'lim muassasalari ariza berish jarayoni, muvofiqlik mezonlari, talab qilinadigan hujjatlar, muddatlar va har qanday maxsus talablar yoki afzalliklarni tavsiflovchi keng qamrovli va oson kirish mumkin bo'lgan ko'rsatmalarni taqdim etishi kerak. Ushbu ko'rsatmalar muassasa veb-saytida yoki boshqa tegishli platformalarda mavjud bo'lishi kerak.

Standartlashtirilgan mezonlar - qabul qilish uchun tanlov mezonlari va talablarini aniq belgilash. Bunga akademik malaka, test ballari, darsdan tashqari tadbirlar va boshqa tegishli omillar kiradi. O'zboshimchalik yoki subyektiv mezonlardan qochish va tanlov jarayoni obyektiv baholarga asoslanganligiga ishonch hosil qilish lozim.

Baholash usullarini e'lon qilish - tashkilotlar ariza beruvchilarni baholashda qo'llaniladigan usullar haqida shaffof bo'lishi kerak. Suhbatlar, yozma imtihonlar, portfelni ko'rib chiqish yoki usullarning kombinatsiyasi orqali bo'ladimi, abituriyentlar arizalari qanday baholanishi haqida xabardor qilinishi kerak.

O‘z vaqtida muloqot qilish - abituriyentlar bilan muntazam muloqot qilish tizimini yo‘lga qo‘yish. Ularning arizasi holati to‘g‘risida yangilanishlarni taqdim etish, shu jumladan hujjatlar qabul qilinganligini tasdiqlash, ko‘rib chiqish jarayoni va yakuniy qaror haqida xabarnomalar. O‘z vaqtida muloqot qilish abituriyentlarning xabardor bo‘lishiga yordam beradi va kutish davridagi muammolarning oldini oladi.

Ma‘lumotlarni himoya qilish - arizachilarning shaxsiy ma‘lumotlari xavfsiz va tegishli ma‘lumotlarni himoya qilish qoidalariga muvofiq ishlov berilishini ta‘minlash. Ariza beruvchilarning ma‘lumotlari ariza berish jarayonida qanday ishlatilishi, saqlanishi va himoyalaniishi haqida aniq xabar berish lozim.

Poraxo‘rlikka qarshi choralar - ariza topshirish jarayonida poraxo‘rlik yoki korrupsiyaning har qanday ko‘rinishini oldini olish uchun qat‘iy choralar ko‘rish. Bu qabul qarorlariga ta‘sir qilishi mumkin bo‘lgan pora yoki imtiyozlarni olishni taqiqlashni o‘z ichiga oladi.

Tashqi nazorat - qabul jarayonini nazorat qilish va tekshirish uchun tashqi organlar yoki tashkilotlarni jalb qilishni ko‘rib chiqish lozim. Bu abituriyentlarni baholashda xolislik, adolat va shaffoflikni ta‘minlashga yordam beradi.

Raqamlashtirish va elektron boshqaruv.

O‘zbekiston korrupsiyaga qarshi kurashda texnologiya salohiyatini tan oladi. Hukumat ma‘muriy jarayonlarni soddalashtirish va ta‘lim sohasida korrupsiya imkoniyatlarini kamaytirish uchun keng ko‘lamli raqamlashtirish sa‘y-harakatlarini amalga oshirdi. Talabalarni ro‘yxatdan o‘tkazish, to‘lovlarni to‘lash va hujjatlarni tekshirish uchun onlayn platformalar ishlab chiqilgan bo‘lib, ular to‘g‘ridan-to‘g‘ri aloqalarni minimallashtirish va poraxo‘rlik ehtimolini kamaytirishdir. Elektron boshqaruv tashabbuslari shaffoflik, samaradorlik va foydalanish imkoniyatini oshiradi, shu bilan birga korrupsiya ko‘lamini kamaytiradi.

Xabar beruvchilarni himoya qilish.

O‘zbekistonda ta‘lim sohasida korrupsiya haqida xabar bergan shaxslarni himoya qilish choralari ko‘rildi. Qonuniy qoidalar anonimlikni ta‘minlaydi va ma‘lumot beruvchilarni qasos olishdan himoya qiladi, korrupsion amaliyotlar haqida xabar berish uchun qulay muhit yaratadi. Bundan tashqari, o‘quvchilar, ota-onalar, o‘qituvchilar va ma‘murlarni korrupsiyaning zararli oqibatlari va ta‘lim tizimidagi halollikning ahamiyati haqida xabardor qilish uchun tushuntirish kampaniyalari va ta‘lim dasturlari o‘tkaziladi.

Axloqiy ta‘lim va kasbiy rivojlanish.

Korrupsiyaga qarshi kurashda axloqiy ta‘lim va kasbiy mahoratni oshirish muhim ahamiyatga ega. O‘zbekistonda halollik va axloqiy xulq-atvor qadriyatlariga urg‘u berib, o‘quv dasturiga odob-axloq kurslari kiritilgan. Bundan tashqari, o‘qituvchilar va ma‘murlarning doimiy malakasini oshirish dasturlari ularning axloqiy masalalarni tushunishlarini kuchaytirish, qarorlar qabul qilish jarayonlarini yaxshilash va ta‘lim muassasalarida shaffoflik va javobgarlik madaniyatini shakllantirishga qaratilgan.

Xalqaro hamkorlik.

O‘zbekiston ta‘lim sohasida korrupsiyaga qarshi kurashda xalqaro hamkorlik muhimligini e‘tirof etadi. Mamlakat korrupsiyaga qarshi kurash bo‘yicha global tashabbuslarda faol ishtirok etib, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, YUNESKO kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qiladi. Xalqaro hamkorlar bilan hamkorlik O‘zbekistonga ilg‘or tajribalar, texnik ekspertiza va resurslardan foydalanish imkonini beradi, bu esa korrupsiyaga qarshi samarali chora-tadbirlarni amalga oshirishga yordam beradi.

O‘zbekiston ta‘lim tizimida qonunchilikni isloh qilish, korrupsiyaga qarshi ixtisoslashgan organlar, qabul jarayonlarining shaffofligi, raqamlashtirish, ma‘lumot tarqatuvchilarni himoya qilish, axloqiy tarbiya va xalqaro hamkorlikni uyg‘unlashtirish orqali ta‘lim tizimida korrupsiyaga qarshi kurashda sezilarli yutuqlarga erishdi. Ushbu zamonaviy mexanizmlar shaffoflikni oshirdi, korrupsiya uchun imkoniyatlarni qisqartirdi va axloqiy madaniyatni oshirdi.

ИҚТИБОСЛАР/СНОСКИ/REFERENCES

1. United Nations Convention against Corruption (UNCAC): - Official website: <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/index.html>
2. UNESCO Convention against Discrimination in Education: - Official website: <https://en.unesco.org/themes/education-21st-century/education-and-sustainable-development/education-all/unesco>
3. Transparency International's Education Integrity Initiative: - Official website: https://www.transparency.org/whatwedo/initiatives/education_integrity
4. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) Guidelines for Fighting Corruption in the Education Sector: - OECD website: <https://www.oecd.org/corruption/ethics/oecdguidelinesforfightingcorruptionintheeducationsector.htm>
5. Global Partnership for Education (GPE) Anti-Corruption Policy: - Official website: <https://www.globalpartnership.org/about-us/governance/anti-corruption-policy>
6. International Association of Universities (IAU) Statement of Principles on Ethical Values and Integrity in Higher Education: - Official website: <https://www.iau-aiu.net/IAU-Statement-of-Principles-on-Ethical-Values-and-Integrity-in-Higher-Education>

ISSN: 2181-4031
DOI Journal 10.56017/2181-4031

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

I-ЖИЛД, 6-СОН

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-I, НОМЕР-6

JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

VOLUME-I, ISSUE-6

«Фундаментал тадқиқотлар» электрон журнали 2022 йил 22 декабрь куни № 054837-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Муассис: «IMFAKTOR Pages» масъулияти чекланган жамияти.

Таҳририят манзили: 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2-уй.

Телефон номер: +99894-410 11 55

Эл. почта: tahririyat@imfaktor.uz

Веб-сайт: www.imfaktor.uz